

Puolustus- kyvytön Suomi

Tapio Koskimies: Puolustuskykyinen valtio vai Ruotsin hälytyskello? Suomen sotilasstrateginen asema kylmän sodan alkuvuosien asiantuntija-arvioissa. Maanpuolustuskorkeakoulun Sotahistorian laitos, Julkaisusarja 1, N:o 14, Helsinki 2010. 299 s.

Mikä oli Suomen puolustuskyky toisen maailmansodan jälkeen? Käytännössä olematon, käy havainnollisesti ja vakuuttavasti ilmi Tapio Koskimiehen Helsingin yliopistossa tarkastetusta väitöskirjasta. Puolustusvoimia koskevat rauhanehdot, armeijan demobilisointi, sotamateriaalin laadun heikkeneminen ja kylmän sodan uhkamallit pakottivat Suomen rakkoon, joka näyttää sitä ahtaamalta mitä syvemmälle historian-tutkimus siihen pureutuu.

Epäilykset Suomen puolustusvoimien toimintakyvystä kylmän sodan asetelmissa velloivat jo aikalaisten keskuudessa. Koskimiehen teos osoittaa, kuinka todellisia nämä epäilykset olivat. Suomen sotilasjohto oli hyvin tietoinen tilanteesta ja saattoi näkemyksensä myös presidentti J. K. Paasikiven ja

muun valtiojohtoon tietoon. Kesti kuitenkin pitkälle 1950-luvulle asti, ennen kuin puolustusvalmiuden puutteita alettiin korjata. Paasikivi ei uskonut Neuvostoliiton miehitykseen, ja saattoi tätä oletusta vasten ottaa tietoisin riskin ja jättää puolustusvoimat oman onnensa nojaan.

Puolustusvoimien toimintakyvyn ja aseistuksen puutteet eivät olleet ainoa ongelma. Suomen sotilaallisen ulkomaantiedustelun organisaatio purettiin heti sodan jälkeen. Hetken aikaa hapuultiin pimeässä ilman kunnollista tietoa siitä, mitä maan rajojen ulkopuolella tapahtui ja minkälaisia uhkia Suomeen mahdollisesti kohdistui.

Vähitellen sotilasasiantuntijat saivat kuitenkin muodostettua jälkikäteen katsoen varsin realistisen kuvan Suomeen kohdistuneista sotilaallisista voimista sekä siitä, miten Suomi voisi eri skenaarioiden mukaisissa tilanteissa toimia. Sotilaiden tilanteesta vetämä johtopäätös oli suorastaan hämmästyttävän yhdenmukainen. Pian sodan päätyttyä, mutta erityisesti vuoden 1948 ystävyys-, yhteistyö- ja avunantosopimuksen jälkeen, Suomessa valmistauduttiin yksinomaan lännen hyökkäyksen torjuntaan.

Koskimies osoittaa seikkaperäiseen ja tarkkaan alkuperäislähdetutkimukseen nojaten, kuinka Suomen sotilasjohto tulkitisi YYA-sopimusta sotilaalliseksi liittosopimukseksi ja toteutti lojaalisti virallisen ulkopolitiikan mukaista puolustus-suunnittelua. Sotilaallisessa mielessä viholliset olivat lännessä ja auttavat idässä. Muita kuin läntisen uhkamallin mukaisia puolustus-suunnitelmia ei Koskimies ole pääesikunnan arkistokokoelmista löytänyt.

Teosta on kokonaisuutena pidettävä varsin onnistuneena. Siinä valotetaan Suomen toisen maailmansodan jälkeistä puolustus-suunnittelua ja sen pohjana ollutta tiedonmuodostusta olennaisesti aikaisempaa tutkimusta yksityiskohtaisemmin ja syvällisemmin.

Erityisesti sotilastiedustelun ja pääesikunnan operatiivisen suunnittelun osalta teos on uusia uria aukovaa tutkimusta. Tiedustelun toiminnasta ja järjestelyistä emme ole tiedneet paljoakaan, ja tiedot varsinaisesta operatiivisesta suunnittelusta ovat olleet hyvin hajanaisia. Oman kokonaisuutensa teoksessa muodostaa Ruotsin, Britannian ja Yhdysvaltojen Suomeen kohdistuneen tiedustelun ja sotilassuunnittelun tarkastelu.

Sotilaiden katse näki hyvin lähelle, mutta otti aikansa, ennen kuin jotkin uuden maailmanjärjestyksen realiteetit kirkastuivat. Mielenkiintoista on, kuinka suomalaiset sotilassiantuntijat eivät oikein kyenneet arvioimaan ydinaseiden aiheuttamia muutoksia kansainvälisessä turvallisuus- ja sotilaspolitiikassa eivätkä ylipäättään Yhdysvaltojen kasvanutta merkitystä Pohjolan ja Suomen strategiselle asemalle. Aikalaisten silmissä ydinaseille tai kaksinapaisen maailman järjestelmärakenteelle ei vielä osattu antaa riittävää painoarvoa. Myös Ruotsin sotilaallisesta kyvystä tehdyt arviot olivat todennäköisesti turhan optimistisia. Tietojen vaihto ruotsalaisten kanssa näkyy olleen varsin laajaa ja tapahtuneen monilla eri tasoilla. Osa tiedoista saatiin ja vaihdettiin virallisia ja laillisia keinoja käyttäen, mutta merkittävä osa ruotsalaisten Suomesta hankkimista tiedoista perustui tehokkaasti organisoituun vakoiluun.

Kiinnostavaa teoksen antia on myös sen käsittely, mitä Suomessa ajateltiin Neuvostoliiton muodostamasta uhasta. Sotilasiantuntijat pitivät sitä tilannekohtaisena ja suhtautuivat läntisiä virkaveljiään optimistisemmin siihen, kuinka välitön ja pysyvä Neuvostoliiton uhka oli. Neuvostoliiton yllätyshyökkäyksen vaaraa eivät suomalaiset asiantuntijat missään vaiheessa pitäneet kovin suurena. Arviot yleisen kansainvälisen tilanteen kiristymisestä vuoden 1950 tienoilla olivat toisaalta samansuuntaisia

esimerkiksi ruotsalaisten arvioiden kanssa.

Erot suomalaisissa ja läntisissä arvioissa kertovat siitäkin, kuinka hankalaa oli arvioida Neuvostoliiton todennäköisiä toimia kriisitilanteissa ja kuinka monenlaisia vaihtoehtoisia polkuja sotatoimet saattaisivat Pohjolassa seurata. Tähän liittyen työssä valotetaan myös kiinnostavasti puolustusvoimain komentajan Aarne Sihvon ja poliittisen johdon erimielisyyksiä kansainvälisen jännityksen vaikutuksista Suomeen sekä niistä toimenpiteistä, jotka sotilasjohto katsoi välttämättömiksi Suomen puolustuskyvyn kohottamiseksi alennustilastaan.

Se, ettei neuvostoliittolaista näkökulmaa ole voitu selvittää, estää myös sen astetta pitävämmän arvioinnin, miten mahdollinen kriisitilanne olisi edennyt ja miten sotaa todennäköisesti olisi käyty. Eri maiden suunnitelmista ja tilannearvioista teoksessa muodostuvaa kokonaiskuvaa lienee kuitenkin syytä pitää uskottavana. Joka tapauksessa tulevan sodan kulusta vallitsi huomattava epävarmuus. Tästä huolimatta Suomessa varauduttiin johdonmukaisesti torjumaan lännestä tuleva hyökkäys YYA-sopimuksen mukaisessa yhteistoiminnassa Neuvostoliiton kanssa.

Koskimiehen teos tuo esiin kiinnostavaa uutta tietoa Suomen asemasta kylmän sodan alkuvaiheissa ja on merkittävä päänavaus sotilastiedustelua ja sotilasjohdon toimia koskevassa tutkimuksessa. Jatkossa olisi syytä tarkastella tarkemmin alemman tason upseereiden käsityksiä sotilasjohdon määrittämisestä uhkamalleista, joissa viholliskuva oli päinvastainen – lännen hyökkäys – kuin mihin sodan kokeneet sotilaat ehkäpä mielissään ja toimissaan edelleen varautuivat.

– JUHANA AUNESLUOMA